

COVID-19 SALGINI, TARIM VE GIDA İLİŞKİLERİ

H. Özkan SİVRİTEPE

Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi, Tarım ve Doğa Bilimleri Fakültesi,

Melikşah Mah. Beyşehir Cad. No.9, Meram, KONYA

E-posta: ozkan.sivritepe@gidatarim.edu.tr

1. GİRİŞ

Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), ilk olarak Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde 2019 yılının Aralık ayı sonlarında, solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük ve nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüsten kaynaklanmıştır. Salgın, başlangıçta bu bölgedeki deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiştir. Daha sonra insandan insana bulaşarak Wuhan başta olmak üzere Hubei eyaletindeki diğer şehirlere ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin diğer eyaletlerine ve diğer dünya ülkelerine yayılmıştır (Anonim, 2020a). Kişiden kişiye bulaşabilen virüsün bulaşma oranı 2020 Ocak ortasından itibaren artış göstermiştir. İlerleyen zamanlarda Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik'te yer alan çeşitli ülkelerde yaşanan virüs vakaları rapor edilmeye başlanmış ve 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın (pandemi) ilan edilmiştir (WHO, 2020).

Koronavirüsler, hayvanlarda veya insanlarda hastalığa neden olabilecek büyük bir virüs ailesidir. İnsanlarda, birkaç koronavirüsün soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) gibi daha şiddetli hastalıklara kadar solunum yolu enfeksiyonlarına neden olduğu bilinmektedir. Yeni koronavirüs hastalığına SARS-CoV-2 virüsü neden olmaktadır (Anonim, 2020a).

Dünya geneline yayılan COVID-19 salgınının Türkiye'deki ilk tespit edilen vakası Sağlık Bakanlığı tarafından 10 Mart 2020'de açıklanmıştır. Ülkemizdeki virüse bağlı ilk ölüm ise 15 Mart 2020'de gerçekleşmiştir. Salgın Türkiye'de sosyal, ekonomik, siyasi, iktisadi, idari, hukuki, askerî, dinî ve kültürel alanlarda birçok önemli etkilere ve sonuçlara neden olan radikal kararlar alınmasına neden olmuştur.

Bu makalede, COVID-19 salgınının ülkemizde tarım ve gıda alanlarındaki faaliyetler üzerine etkileri incelenmiştir. Bu süreçte ön plana çıkan ve yakın gelecekte önümüze

çıkması muhtemel olan çeşitli sorunlar değerlendirilmiş, çözüm yollarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

2. COVID-19 SALGINININ TARIM VE GIDA ÜRETİMLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Hem gıda hem de tarımsal geçim kaynakları yeni COVID-19 salgını nedeniyle risk altındadır. Bu durum artık ülkesel ya da bölgesel bir mesele olmaktan ziyade, küresel bir sorun haline dönüşmüştür. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, insanların yaşamı ve geçim kaynakları, küresel gıda ticareti, pazarlar, gıda tedarik zincirleri ve hayvancılık üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmede ve bunlara yanıt vermede yol gösterici olarak rol oynamaktadır (FAO, 2020).

Gıda tedarik zinciri; üreticiler, tüketiciler, bitkisel, hayvansal ve su ürünleri ile ilgili girdiler (gübreler, yemler, bitki ve hayvan sağlığı ilaçları ve diğer girdiler), işleme ve depolama, nakliye, pazarlama vb. parametrelerden oluşan karmaşık bir ağıdır. Virüs yayıldıkça, vakalar arttıkça ve virüsün yayılmasını engellemek için tedbirler sıkılaştıkça, her düzeyde tarım ve gıda sistemlerinin önümüzdeki süreçte zorlanması da doğal olarak beklenmektedir.

Ülkemizde, gıda tedariki yeterli olduğundan ve piyasalar şu ana kadar istikrarlı bir yol izlediğinden kesintiler en az düzeydedir. Tahıl ve baklagil stokları yeterli seviyededir ve 2020 yılı için buğday başta olmak üzere, diğer temel gıda ürünlerinin görünümü şimdilik olumludur. Kışlık tahılların büyük bir kısmı sonbaharda ekildiği için bu ürünlerin yetiştiriciliği ile ilgili olarak pek fazla sorun yoktur (Anonim, 2020b).

Ancak, taze meyve-sebze açısından içinde bulunduğumuz dönemde açık alanda yapılan yetiştiriciliklerde işgücü ve tarımsal girdilerin etkin bir şekilde kullanımında çeşitli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bunlar; Tohum ekimi, fide dikimi, sulama, gübreleme ve ilaçlama gibi kültürel uygulamalar ile hasat konularında yaşanan sorunlardır. Ayrıca, seracılık açısından dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmamıza rağmen, bugünlerde yaşanan ve bundan sonra da devam edecek en önemli sorunlar; hasat ve hasat sonrası süreçler ile iç ve dış pazarlardaki lojistik konularını içermektedir.

Hayvancılıkta ise ülkemizde yem konusunda dışa bağımlı bir yapının olması, yem tedariki, hayvan besleme ve sağlığı ile ilgili konularda ortaya çıkan sorunlar nedeniyle zaten çeşitli zorluklar yaşamaktayız.

Tarımsal ürünlerimizin alınan uluslararası karantina tedbirleri nedeniyle, yurt dışında beklenen ya da alışılmış şekilde pazarlanamaması durumunda, yurtiçinde meydana gelebilecek muhtemel arz fazlası da diğer bir sorun kaynağı olarak karşımıza çıkabilir.

Öte yandan, bundan sonra hem taze meyve-sebze hem de hayvansal ürünler ve su ürünlerinde, üretim, hasat ve hasat sonrası süreçlerde gıda güvenliği açısından en önemli konular hijyen ve sanitasyon tedbirleri olacaktır.

3. COVID-19 SALGINI DÖNEMİNDE TARIM VE GIDA ALANLARINDA ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

Aslında bu konuda Devletimiz hâlihazırda çeşitli önlemler almıştır. Cumhurbaşkanlığımız ile Tarım ve Orman Bakanlığımızın almış olduğu bazı tedbirler şunlardır (Anonim, 2020b):

a) Çiftçiye destek olmak için 2020 yılı tarımsal desteklerinin yarıya yakını ilk dört ayda ödenmiştir.

b) Hazineye ait tarım arazilerini kiralayan çiftçilerimizin kira borçları 6 ay ertelenmiştir. Ayrıca, hazine arazilerinden 14000 dekar alan da ilave olarak çiftçilerimizin hizmetine sunulmuştur.

c) Tarım ve Orman Bakanlığı Nisan 2020'de COVID-19 Bilim Kurulu'nu oluşturmuştur. Her hafta toplanan kurul, tarım sektörünün pandemiden etkilenmemesi için tavsiyelerini bakanlığa sunmaktadır.

d) Bitkisel üretim, hayvansal üretim ve gıda işletmelerinde alınması gereken önlemler bilim kurulu tarafından hazırlanmış ve bakanlıkça ilgililere duyurulmuştur.

Bunların yanı sıra alınması gereken bazı tedbirler de şöyle sıralanabilir:

a) Gıda güvenliği ile ilgili tedbirler arttırılmalı, üretici ve tüketicilerin bu konudaki farkındalığı geliştirilmelidir.

b) Tarımsal girdiler konusunda, gerekli durumlarda devlet üreticilere verdiği mevcut desteklere ilaveler yapmalıdır.

c) Tarımsal ürünlerin ihracatında meydana gelebilecek muhtemel darboğazlar öngörülerek, bitkisel ve hayvansal ürünlerin soğukta ve donmuş muhafazasının yanı

sıra, çeşitli işleme teknikleri (örneğin; konserve, kurutma, vb.) devreye sokulmalıdır. Söz konusu ürünlerin katma değerli hale getirilmesi için müteşebbisler devlet tarafından teşvik edilmelidir.

d) Daimi işçilerin yanı sıra mevsimlik işçilerin sağlık ve sosyal hakları devlet tarafından sıkı bir şekilde denetim altında tutulmalıdır.

4. COVID-19 SALGINI SONRASI YAPILMASI GEREKENLER

Dünyada her sürecin bir sonu olduğuna göre, COVID-19 salgını da mutlaka bir gün son bulacaktır. Yaşadığımız bu pandemi dönemi ile ilgili olarak, tarihin unutulmayacak dönüm noktalarından biri olduğu ve gelecekteki benzer süreçler için ders çıkarmamız gereken çok sayıda tecrübe bulunduğunu söylemek gerekir. Şimdiden çeşitli alanlarda çalışan bilim insanları, pandemi sonrası çoğu şeyin eskisi gibi olmayacağını sıklıkla vurgulamaktadır. Her alanda olduğu gibi, elbette tarım ve gıda alanlarında da pandemi sonrası yapılması gerekenler vardır. Bu konuda başlıca önerileri ve uygulanması gereken bazı sistem ve modelleri şöyle sıralamak mümkündür:

a) Sürdürülebilir Tarım Teknikleri: Bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimlerinde, konvansiyonel üretim modellerinin yanı sıra, çevreye duyarlı, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen, doğal kaynakları korumayı hedefleyen, izlenebilirlik ve gıda güvenliğini sağlayan **organik tarım** ve **iyi tarım uygulamaları** gibi sürdürülebilir ve sertifikalı tarımsal üretim teknikleri daha çok teşvik edilmeli ve ülke çapındaki oranları arttırılmalıdır.

Böylece tarımsal üretimin çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyecek şekilde kontrollü olarak yapılması, bu üretimin sonucunda elde edilen ürünlerin sertifikalandırılarak tüketiciye ulaştırılması sağlanacaktır.

Kontrollü ve sertifikalı üretim yoluyla elde edilmiş ürünler, iç ve dış pazarlarda tercih sebebidir. Üretimde çalışan kişilerin güvenliğini ve refahını sağlar. Gıda güvenliği ve insan sağlığı ile ilgili riskleri azaltır. Tarım ürünlerinin üretimden tüketime kadar olan süreçlerde dijital ortamda anlık izlenebilirliğini sağlar.

b) Dijital (Akıllı) Tarım (Tarım 4.0) Uygulamaları: Artan nüfus yapısı, azalan doğal kaynaklar, iklim değişikliği ve yiyecek artıkları gibi sorunların konvansiyonel tarım

yöntemleri kullanılarak çözülemeyeceği son zamanlarda daha iyi anlaşılmaktadır. Bu sorunları azaltmak için tarımda süregelen konvansiyonel yöntemlerin haricinde, toprağın işlenmesi ve hayvanların bakımından, ürünün sofraya gelmesine kadar olan süreçlerde Tarım 4.0 uygulamalarına yer verilmesi bir çözüm olarak görülmektedir.

Tarım 4.0, tarımda nesnelerin interneti (makinelerin birbirleriyle iletişim kurduğu sistem), geniş veri tabanları, sensörler, kamera sistemleri, simülasyonlar ve yapay zeka yardımıyla tarımsal üretimde optimizasyonun gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

Dijital teknolojiler, gelecekte benzer olaylardan kaçınmak için gıda zincirlerinin esnekliğini inşa etmenin yanı sıra sorunları öngörmede ve geçici eksiklikleri gidermede kullanılmalıdır. Ayrıca, üretimden tüketime kadar çeşitli süreçlerin yönetimi dijital tarım ve gıda teknolojileri ile daha sağlıklı, güvenilir ve sürdürülebilir hale getirilmelidir.

c) Üretici ve Tüketici Birliklerinin Etkinliği: Ülkemizde bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimlerinde ürün programlaması, üretim ve pazarlama süreçlerinin sürdürülebilirliği bakımından mevcut kooperatif ve birliklerin etkinlikleri artırılmalıdır.

Ayrıca, ürünler bazında üretici kooperatifleri ile birliklerinin ve ülkemizde önemli bir ihtiyaç olan tüketici birliklerinin yaygınlaştırılması da bu sorunlara kalıcı çözümler üretmede önemli katkılar sağlayacaktır.

d) Hayvancılığın Geliştirilmesi: Hayvancılıkta yem konusunda dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla çeşitli yem bitkileri üretimleri teşvik edilmelidir. Ayrıca, meraların kontrollü otlatılmasına yönelik uygulamaların ciddiyetle ele alınması ve mera ıslah çalışmalarının hızlandırılması da kritik öneme sahiptir. Merası yeterli olan yörelerde, özellikle koyunculuk teşvik edilmelidir.

5. SONUÇ

Tarım, gıda zincirinin başlangıç noktasıdır. Bir yanda tarımda verimliliği artırırken toprağı ve doğal tarım kaynaklarını korumak, üreticinin yaşam kalitesini yükseltmek, ama belki de en önemlisi artan nüfusun ihtiyacı olan yeterli ve kaliteli gıda maddelerini temin ederek güvenilir gıdaya ulaşımı sağlamak, tarımda sürdürülebilirliğin temel kavramlarıdır.

Beslenme ve gıda güvenliği, insanlığın geleceği için anahtar konuları oluşturmaktadır. Her ne kadar dünyayı saran yeni COVID-19 vakası birçok konuda önümüze olumsuz bir tablo çıkarmış gibi görünse de, buraya kadar yaşadıklarımız göstermiştir ki; tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması ile sağlıklı ve güvenilir gıda üretimi bir ülkenin milli güvenliği kadar önemli kavramlardır.

KAYNAKLAR

Anonim. 2020a. T.C. Sağlık Bakanlığı (<https://www.saglik.gov.tr/>)

Anonim. 2020b. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (<https://www.tarimorman.gov.tr/>)

FAO. 2020. Food and Agriculture Organization of the United Nations
(<http://www.fao.org/home/en/>)

WHO. 2020. World Health Organization (<https://www.who.int/>)